

к.п.н. Задорожна О.М.

Уманський державний педагогічний університет, Україна

Ціннісно-мотиваційний компонент у структурі світоглядних переконань

Формування світоглядних переконань засобами природоохоронної діяльності пов'язане з внутрішніми стимулами, цінностями, які мають ціннісно-мотиваційну основу і є поштовхом до здійснення різних видів діяльності, в тому числі й природоохоронної. Це дає підстави до виділення ціннісно-мотиваційного компонента в структурі світоглядних переконань, який характеризується ставленням особистості до навколишнього природного середовища на рівні сформованих ціннісних орієнтацій, ціннісне сприйняття довкілля.

Сприйняття природи, як зазначають дослідники В. Борецько, В. Бровдій, В. Вернадський, В. Гриньова, С. Ключка та ін., здійснюється крізь призму філософського осмислення стану системи «людина – суспільство – природа» і власного місця у Всесвіті. Це актуалізує моральні аспекти природокористування та пояснює роль людини в загальнопланетарному розвитку. Таке сприйняття пов'язане з усвідомленням того, що збереження й поліпшення умов навколишнього природного середовища є необхідною умовою виживання людства та актуалізує проблему бережливого ставлення до природи [1; 2; 3; 6].

Цінності є невід'ємною частиною відносин людини із навколишнім світом, у якому проходить його життєдіяльність і пізнання. Цінності виступають властивістю буття, які створює людина або які мають певне відношення до неї. Різні автори аналізують їх по-різному [1, с. 126].

У філософській енциклопедії зазначено, що «цінність – це поняття, яке означає по-перше, позитивну або негативну значущість певного об'єкта, на відміну від його екзистенціальних і якісних характеристик (предметні цінності), по-друге, нормативний, приписно-оцінний бік явищ суспільної суб'єктивної

свідомості (суб'єктивні цінності)» [1, с. 442].

В. Гриньова стверджує, що «цінність – це не будь-яка значущість, а лише та, яка відіграє позитивну роль у розвитку суспільства: вона... пов'язана із соціальним прогресом». Автор зазначає, що цінностями варто вважати предмети, як матеріального, так і ідеального характеру, а також їх якості і властивості, які мають позитивну значущість для суспільства й особистості, тобто здатні задовольнити їх потреби, слугувати їх інтересам [3, с. 42].

Інша група визначень характеризує цінність як специфічне утворення свідомості: цінності – це узагальнені, стійкі уявлення про блага, яким надається перевага, і способи їх отримання, в яких сконцентрований набутий суб'єктом досвід, на основі якого приймається рішення про його подальшу поведінку [3, с. 45].

І. Пригожин цінностями вважає «ціннісні уявлення, які є суспільними ідеалами, стереотипами суспільної та ідеальної свідомості, що функціонують як ідеальні критерії – оцінки й орієнтації особистості й суспільства» [11, с. 47].

Отже, узагальнюючи різноманітні підходи до визначення поняття «цінності», робимо висновок, що цінності – це специфічне утворення свідомості, форма прояву людиною різноманітних відношень, особливе значення речей, явищ, процесів, ідей для суб'єкта його потреб та інтересів.

Цінності є стійкими орієнтирами, за якими особистість майбутнього педагога звиряє своє життя та педагогічну діяльність. Формування у студентів ціннісних орієнтацій на вирішення екологічних проблем у професійній діяльності здійснюється на основі розвитку їх мотиваційної сфери.

Екологічні цінності досліджував В. Борейко. До них він відносить релігійні, естетичні, етичні цінності, цінності життя, духовні цінності; природу розглядає як естетичну цінність; вважає, що цінності дикої природи викликають відповідно мотивацію до природоохоронної діяльності [1, с. 46].

Отже, екологічні цінності формуються під час усвідомлення майбутніми педагогами своїх потреб, тобто в результаті ціннісного ставлення, яке виникає відповідно до природоохоронних потреб, супроводжується усвідомленням

особистості себе як частини природи.

У психологічній літературі мотивом визначають спрямованість особистості на окремі сторони діяльності, пов'язану з внутрішнім ставленням до неї. Реально діючими мотивами В. Гриньова називає такі, що виникають та розвиваються самостійно і є виявом внутрішньої потреби [3, с. 116].

Мотиви виникають під впливом зовнішнього середовища, впливають на внутрішній світ людини і проходять через її свідомість, досвід, цінності, формуючи її світосприйняття [4, с. 15].

Мотиви й активність особистості відіграють важливу роль у формуванні певних особистісних якостей. Так, А. Вербицький зазначає, що система потреб і мотивів визначає не тільки напрям активності людини, а й своєрідність її особистості. Вона лежить в основі виникнення світоглядних переконань [3, с. 45]. У науковій літературі світоглядні переконання визначаються як стійкі властивості особистості, її погляди, що відповідають рівню її свідомості, життєвим позиціям і виражають її готовність до застосування знань як стимулів власної поведінки [6, с. 162].

Мотивація студентів до природоохоронної діяльності ґрунтується на екологічних і природоохоронних засадах, проявляється у прагненні до набуття необхідних знань для збереження навколишнього природного середовища, вивчення екологічних проблем і бажанні брати участь у їх вирішенні; стійких переконаннях у необхідності у професійній справі вчителя природничих дисциплін організувати та проводити природоохоронну діяльність.

Ціннісно-мотиваційний компонент структури світоглядних переконань ми визначаємо як сформованість мотивації та ціннісного ставлення до природи як джерела, моральних засад природокористування, а також здатність оцінювати стан навколишнього природного середовища, проявляти власну поведінку щодо екологічних проблем у професійній справі.

Література:

1. Борейко В. І. Оцінка економіко-екологічної ефективності і механізм удосконалення природокористування у промисловості : дис. ... кандидата

економ. наук : 08.08.01 / Борейко Володимир Іванович. – Рівне, 2001. – 252 с.

2. Вербицький В. В. Формування практичного розуму цілеспрямованого учня: з досвіду сталого розвитку позашкільної еколого-натуралістичної освіти / В. В. Вербицький. – К. : Деміур, 2002. – 232 с.

3. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Гриньова Валентина Миколаївна. – Х., 2000. – 419 с.

4. Грошовенко О. П. Формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи у позаурочній виховній роботі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О. П. Грошовенко. – К., 2007. – 16 с.

5. Ключка С. І. Формування екологічної компетентності студентів технологічного університету засобами природоохоронної діяльності : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07 / Ключка Світлана Іванівна. – Черкаси, 2012. – 269 с.

6. Пригожин И. Философия нестабильности / И. Пригожин // Вопросы философии. – 1991. – № 6. – С. 46–52.